

مجله پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

دوره ۲۹ شماره ۴ زمستان ۱۳۸۶ صفحات ۱۱۵-۱۱۳

گزارش کوتاه

عوامل فردی-خانوادگی مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال تحصیلی (۸۴-۱۳۸۳)

محمد باقر رئوفی: کارشناس ارشد روانشناسی بالینی اداره مشاوره دانشجویی: نویسنده رابط

E-mail: Raoufim@tbzmed.ac.ir.

دکتر کامران صداقت: استادیار جامعه شناسی توسعه اقتصادی - اجتماعی دانشگاه تربیت معلم آذربایجان

دکتر جلال حنائی: استاد شیمی دارویی دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

دکتر خداداد خدادادی: پزشک عمومی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

دکتر مهدی نظری: پزشک عمومی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

شهیندخت پوزش: روانشناس اداره مشاوره و راهنمایی دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

علیرضا عسگری: کارشناس ارشد مدیریت دولتی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

دریافت: ۸۴/۹/۲۳ پذیرش: ۸۶/۸/۲۸

چکیده

یکی از مهمترین مسائل و مشکلات نظامهای آموزشی موضوع افت تحصیلی است که آثار ناگواری برجا می گذارد. در این بررسی ۶۹۲ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی تبریز به نسبت تعداد دانشجویان هر دانشکده به صورت مساوی انتخاب و از نظر سن، جنس، رشته تحصیلی، ترم همتا شدند و سپس براساس روش های آماری هر دو گروه مقایسه گردیدند. یافته ها نشان داد میزان افت در دندانپزشکی بالاتر و در گروه پیراپزشکی کمتر است. ($P < 0/007$) میزان نگرش دانشجویان به اساتید در مجموع در حد متوسط بوده و مهارتهای مطالعه بین دانشجویانی که افت تحصیلی را تجربه کردند کمتر است ($P < 0/04$). متوسط میزان مطالعه در دانشجویانی که افت تحصیلی داشتند ۲/۱۴ ساعت در روز و آنهایی که افت نداشتند ۲/۸ ساعت در روز است ($P < 0/01$). میزان افت تحصیلی در دانشجویان براساس جنسیت، وضعیت تاهل و خود پنداری معنی دار نبود. همچنین یافته هانشان داد ارتباط معنی داری بین افسردگی و افت تحصیلی وجود دارد. برگزاری کارگاههای آموزشی برای دانشجویان جهت ارتباط موثر و هم چنین بستر سازی مناسب برای یادگیری مهارتهای مطالعه برای دانشجویان دارای افت تحصیلی، و معرفی دانشجویان به اداره مشاوره، درمان افسردگی، حذف عوامل استرس زای محیط آموزشی بر اساس یافته های پژوهشی قبلی می تواند مفید باشد.

کلمات کلیدی: افت تحصیلی، عوامل فردی-خانوادگی، میزان مطالعه، افسردگی - دانشجویان - نگرش

مقدمه

گلاسرو روانشناس نامی معتقد است: نظام تحصیلی ما برای شکست طراحی شده و آنهایی که موفق می شوند معمولاً کسانی هستند که می توانند مطابق باروش های از پیش تعیین شده معلمان عمل کنند. (۲)

یکی از مهمترین مسائل و مشکلات نظامهای آموزشی موضوع افت تحصیلی است زیرا هر ساله از این طریق تعداد زیادی از منابع و استعداد های بالقوه انسانی و اقتصادی تلف شده و آثار شوم و ناگواری در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی برجای می گذارد (۱).

مواد و روش ها

بررسی حاضر به روش علی - مقایسه‌ای انجام می شود به طوریکه دو گروه از دانشجویان دارای افت تحصیلی و فاقد افت تحصیلی از نظر متغیرهای مستقل مورد مقایسه قرار می گیرند. گردآوری داده هائیز به روش مصاحبه‌ای بوده و از پرسشنامه محقق ساخته جهت سنجش متغیرها، مفاهیم و سازه ها استفاده شد. این پژوهش با هزینه دانشگاه علوم پزشکی تبریز انجام گرفته است

یافته ها

بررسی های صورت گرفته روی ۶۹۲ نفر از دانشجویان رشته های مختلف دانشگاه علوم پزشکی تبریز نشان داد که ۱/۴ درصد از دانشجویان یکبار در طول مدت تحصیلی مشروط شده اند، (۱ درصد دوبرار، ۱/۱ درصد سه بار و ۱/۱ درصد پنج بار در طول مدت تحصیلی مشروط شده اند و ۹۵/۶ درصد از دانشجویان تعداد مشروطی در طول سالتحصیلی نداشته اند).

در همین راستا طبق آزمون تفاوت میانگین طول ترم در افت تحصیلی دانشجویان معنی دار بوده و میزان افت در دانشجویان ترم بالاتر نسبت به ترم پایین تر بیشتر است ($P < 0.000$).

یافته نشان داد که میزان نگرش دانشجویان به اساتید در حد متوسط بوده است. یافته ها همچنین روشن ساخت که با افزایش طول ترم نگرش دانشجویان به اساتید تفاوتی نمی کند. متوسط میزان مطالعه در دانشجویانی که افت تحصیلی داشتند $1/14 \pm 2/14$ ساعت در روز و در دانشجویانی که افت تحصیلی نداشته اند میزان مطالعه $1/93 \pm 2/87$ ساعت در روز بود ($P < 0.01$).

میانگین مهارت مطالعه دانشجویان دارای افت تحصیلی $19/99 \pm 33/5$ و مهارت مطالعه دانشجویان فاقد افت تحصیلی $21/37 \pm 38/6$ بود. ($P < 0.048$) یافته ها نشان داد که بین مذکر و مونث بودن و هم چنین بومی و غیر بومی بودن و افت تحصیلی ارتباط معنی داری وجود نداشته و در این پژوهش میزان خودپنداری (برداشتی که دانشجو از خود به عنوان یک فرد ساعی و زرننگ در امور تحصیلی دارد) دانشجویان بالاتر از حد متوسط بوده است. گرچه تفاوت معنی داری بین خودپنداره و افت تحصیلی وجود نداشت.

در این راستا به منظور مقایسه افسردگی دانشجویان بر اساس افت تحصیلی از آزمون t-test مستقل استفاده شده که متوسط افسردگی دانشجویان دارای افت $16/18 \pm 53/49$ و بدون افت $15/30 \pm 46/33$ بدست آمده است ($P < 0.001$) گرچه بین اضطراب و افت تحصیلی رابطه معنی داری وجود نداشت. (جدول ۱) یافته ها نشان می دهد که ۱۲/۵ درصد از دانشجویان گروه فیزیوتراپی، ۴/۷ درصد از پیراپزشکی، ۱۰/۶ درصد از گروه پرستاری و مامائی، ۶/۴ درصد از دانشجویان بهداشت و تغذیه، ۷ درصد پزشکی، ۲۲/۹ درصد دندانپزشکی و ۹/۸ درصد دانشجویان داروسازی افت تحصیلی داشته اند که طبق معیار $X^2 = 17/86$ با

سطح معنی داری $P < 0.007$ رابطه بین افت تحصیلی دانشجویان بر اساس گروههای مورد مطالعه معنی دار می بوده و نسبت افت تحصیلی در دانشجویان گروه دندانپزشکی بالاتر است (جدول ۱).

جدول ۱: مقایسه دانشجویان با افت و بدون افت تحصیلی

P	دانشجویان با افت تحصیلی		دانشجویان بدون افت تحصیلی	
	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین
طول ترم	۳/۴۴ ± ۶/۷	۳/۳۹ ± ۴/۸	۳۳/۵ ± ۱۹/۹۹	۳۸ ± ۲۱/۳۷
مهارت مطالعه	۲/۱۴ ± ۱/۸۵	۲/۸۷ ± ۱/۹۳	۵۳/۴۹ ± ۱۶/۱۸	۴۶/۳۳ ± ۱۵/۳
میزان مطالعه	۴۹/۰۶ ± ۱۳/۱۷	۴۶/۹۱ ± ۱۲/۵۹	۴۸/۴۴ ± ۱۵/۳۷	۵۱/۱۷ ± ۱۵/۴۳
افسردگی				
اضطراب				
آینده تحصیلی				

بحث

یافته‌ها نشان داد ارتباط معنی داری بین افت تحصیلی و بومی و غیر بومی بودن دانشجویان وجود ندارد. بررسی در دانشکده های مختلف نشان داد که نسبت افت تحصیل در دانشجویان گروه دندانپزشکی بالاتر و کمترین افت در دانشجویان گروه پیراپزشکی است. تحقیق اداره مشاوره دانشجویی در سال ۱۳۸۲ نشان داده بودافت تحصیل در دانشجویان پیراپزشکی روند نزولی را از سال ۱۳۷۹ آغاز کرده است. همچنین متوسط میزان نگرش دانشجویان نسبت به اساتید در حد متوسط بوده است. متوسط بودن نگرش دانشجویان به اساتید بدین معنی است که آنها با اساتید خود در ارتباط تنگاتنگ نبوده و فرصت کمی را برای درگیر شدن در کارهای اجتماعی و مسائل درسی و دانشگاه اختصاص داده، ولذا کمتر در محیط دانشگاه ظاهر شده و بدین ترتیب فرصت های لازم را برای ساختن موقعیت اجتماعی حمایت کننده با اساتید و دانشگاه را از دست می دهند. که این همسو با یافته‌های دانشگاه آزاد و دانشگاه آمریکایی - آفریقائی (۳) و دانشگاه میسوری کلمبیا (۴) بر روی دانشجویان می باشد. این یافته همچنین با تحقیق حسینی و دباغ (۵) و طالقانی (۶) و هرمزی (۷) مطابقت دارد که نشان داد عدم وجود رابطه صمیمی بین دانشجو و استاد و بی رغبتی به رشته تحصیلی از جمله عوامل مؤثر در مشروط شدن دانشجویان می باشد. میزان مطالعه در دانشجویانی که افت تحصیلی نداشتند بیشتر است. و هم چنین میانگین مهارت مطالعه نشان میدهد که تفاوت معنی دار بین دو گروه از نظر مهارتهای مطالعه وجود دارد. این تحقیق با یافته های دلاور مطابقت دارد (۸) و پژوهش دانشگاه مونترال کانادا نیز ناهماهنگی بین علائق و تواناییها را عامل اصلی افت می‌داند. (۹) در پژوهش فعلی ۸/۷ دانشجویان دارای افت تحصیلی بودند و با افزایش ترم افزایش افت مشاهده شد. در این راستا تحقیق دانشگاه آزاد میزان افت ۱۹٪ و در دانشگاه آمریکائی ایندیانا به بیش از ۲۲/۹ درصد می رسد (۱۰). در پژوهش حاضر ارتباط معنی داری در سطح ۰/۵٪ بین افسردگی در دانشجویان و افت تحصیلی در آن وجود دارد یعنی با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان

گسترده ای را برای حمایت از موفقیت دانشجویان از سال اول آغاز کرده اند که میتوان به برنامه هائی برای تحکیم مرادوات اجتماعی باساتید و دانشجویان دیگر، کسب مهارتهای اجتماعی، بدست آوردن مهارتهای یادگیری پویا و... اشاره کرد. از مجموع بررسی های انجام یافته در این پژوهش می توان اذعان داشت که گروه دندانپزشکی از افت تحصیلی قابل ملاحظه ای برخوردار می باشد. این یافته گرچه مغایر با مستندات آموزشی است ولی مطابق پژوهش صورت گرفته در دانشکده پزشکی و دندانپزشکی استرس های محیطی گوناگونی در این دودانشکده وجود دارند که نیازمند توجه است و از طرفی دیگر طراحی و اجرای سیستم های مشاوره حمایتی و برنامه های آموزشی و ایمن سازی در مقابل استرس (۱۴، ۱۵) آموزش ارتباط موثر مهارتهای مطالعه و برنامه های مداخله ای دیگر در افت (۴) درمان افسردگی و حذف استرسهای محیطی براساس پژوهش های قبلی می تواند مطمح نظر قرار گیرد.

تقدیر و تشکر

از همه همکاران و دانشجویانی که در این تحقیق مشارکت و همکاری نمودند قدردانی میشود.

References

۱. صداقت کامران، ملکی صادق. عوامل سازمانی مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز. طرح پژوهشی مصوب دانشگاه آزاد ۱۳۸۱: صص (۱۷-۲۱-۳۹-۴۰-۵۵)
۲. گلاسر ویلیام. مدارس بدون شکست ترجمه ساده ح. انتشارات رشد، تهران، ۱۳۷۳ چاپ اول، ص ۳.
3. Bryant J, Levitz J. *African – American student Retention involves unique challenges*. 2004. P: 182, <http://file A:\Education Acce ss Report USA Funds. Htm>
4. Mayo J, Murgula E, Padilla R. *Social Integration and Academic Performance Among Misury University Students*, Journal of College Development. 1995; **36**(6): 542-552
۵. بخشی رضا. « بررسی انگیزش پیشرفت در یادگیری و آموزش و عوامل وابسته به آن در دانشجویان دانشگاه علامه. پایاننامه کارشناسی ارشد مشاوره. ۱۳۷۵
۶. بهمن پورطالقانی. احمد « بررسی عوامل مؤثر در انصراف از تحصیل دانشجویان دانشگاه علامه» پایاننامه کارشناسی ارشد تهران ۱۳۷۳
۷. هرمزی محمود. « بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور» دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دلاور پایان نامه کارشناسی ارشد تهران ۱۳۷۳

گفت یکی از علل و عوامل افت دانشجویان افسردگی در آنان می باشد. لازم به ذکر است که در تحقیقی که اداره مشاوره دانشگاه علوم پزشکی تبریز در بدو ورود از دانشجویان ورودی (۸۱-۸۲) بوسیله تست (پرسشنامه شخصیتی چند وجهی مینه سوتا) انجام داد ۱۹ درصد دانشجویان در بدو ورود دارای حداقل یک تشخیص بالینی در یکی از مقیاسهای هشتگانه و حدود ۲ درصد دارای افسردگی بودند (۱۱). بنیاد سلامت روان در انگلستان گزارش می دهد که پنجاه درصد دانشجویان نشانه های کلینیکی اضطراب و بیش از یک دهم از دانشجویان نشانه های بالینی افسردگی (از جمله گوشه گیری، عدم انگیزه، ترک تحصیل و...) را از خود نشان داده اند. (۱۲) تحقیق آلن و مایو در دانشگاههای آمریکا نشان داد که از میان فاکتور های افت تحصیلی دو فاکتور عدم انگیزه و افسردگی از جمله فاکتورهای مهم در بین دانشجویان می باشد که می تواند قویاً موید بررسیهای ما باشد. (۱۳) با افزایش ترم دانشجویان نرخ افت افزایش پیدا می کند در حالی که در تحقیقی که در دانشگاه آمریکائی – آفریقائی آمریکا صورت گرفته نشان میدهد که نرخ افت تحصیلی تنها در بین دانشجویان سال اول و دانشجویان ارشد بیشتر است. (۳) بیشتر دانشگاهها از جمله دانشگاه آفریقائی – آمریکائی و دانشگاه میسوری کلمبیادار آمریکاب برنامه های فراگیر و

۸. دلاور علی. « عوامل مؤثر در مشروط شدن دانشجویان دانشگاه علامه» طرح مصوب پژوهشکده تعلیم و تربیت تهران ۱۳۷۲
9. Rachel H, Sophie M an Claude M. the determinents of university Dropouts. Econpaper 2005, <http://econpapers.hhs.se/scripts/redir>
10. ledlow susan. IS cultural Discontinuity An Adequate Explantion for Dropping out? <http://file://A:\journal of American Indian education/htm>, 1992; **31**(3): 1.
۱۱. رئوفی محمد باقر. بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان ورودی سال تحصیلی (۸۱-۸۲) دانشگاه علوم پزشکی تبریز طرح مصوب اداره مشاوره و راهنمایی دانشجویی. ۱۳۸۳
12. barton M. university of Success counselling service: uk. London 2001 <http://file //A\BBC/ Depression among students/htm>.
13. Sheoelitz chaels, Levitz Norel. *Solving the Retention Puzzle*, 2005 <http://file A:\Education Acce ss Report USA Funds. Htm>
۱۴. یوخنه ترمنی ژان: بررسی عوامل استرس زای محیط آموزشی دانشکده دندانپزشکی پایاننامه جهت اخذ دکتری دندانپزشکی تبریز (۱۳۸۲)
۱۵. اصغر زاده، ولی...: بررسی عوامل استرس زای محیط آموزشی دانشکده پزشکی پایاننامه جهت اخذ دکتری عمومی تبریز (۱۳۸۳)